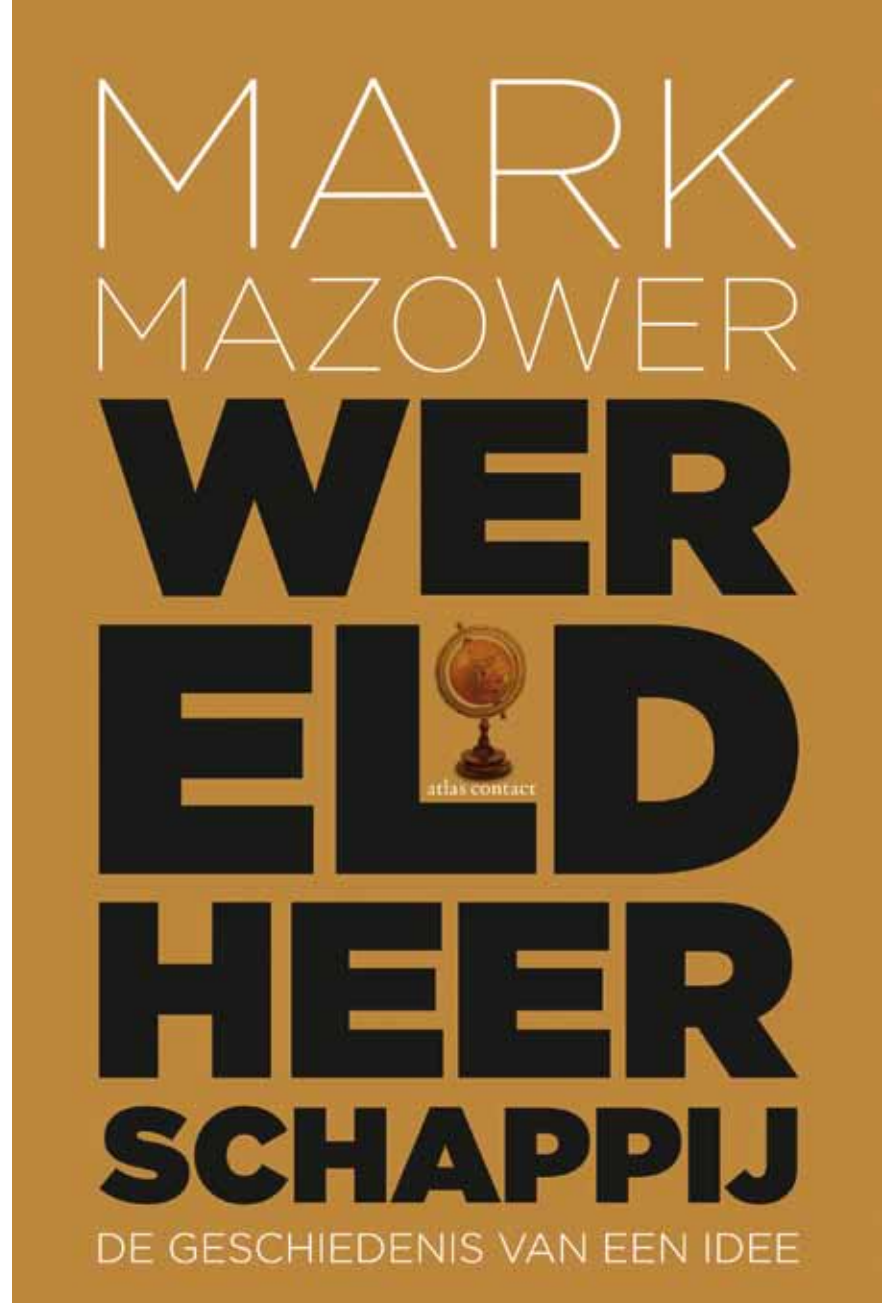

REALISTISCH BEELD VAN INTERNATIONALE SAMENWERKING

De Franse Revolutie maakte een einde aan het Ancien Régime en luidde de moderne tijd in. Tegelijkertijd werd het idee geboren van een georganiseerde samenwerking tussen verschillende naties – iets wat eerst tot uiting kwam tijdens het Congres van Wenen en vlak daarna in het daaruit voortvloeiende Concert van Europa. Dit idee evolueerde tijdens de negentiende en de twintigste eeuw en lag aan de basis van de uit oorlog geboren Volkenbond en later de Verenigde Naties. In *Wereldheerschappij* beschrijft de Britse historicus Mark Mazower hoe dit idee van internationalisme en internationale samenwerking zich ontwikkeld heeft en wat de uitwerking en vormgeving er uiteindelijk van was. Ook stelt hij de spannende vraag waarom de verschillende grootmachten nu eigenlijk tijd en moeite staken in de oprichting van internationale instituties.

In de eerste helft van het boek ('Het tijdperk van het internationalisme') beschrijft Mazower welke gebeurtenissen en personen tot de Tweede Wereldoorlog van doorslaggevend belang zijn geweest. De negentiende-eeuwse Italiaanse politicus Giuseppe Mazzini (en in mindere mate Karl Marx) vormt hier de rode draad. Zijn droom van een 'wereld die vrede kent, omdat hij getransformeerd is tot een internationale gemeenschap van democratische natiestaten' zou het overleven tot en met de oprichting van de Volkenbond.

De tweede helft van het boek ('Wereldbestuur op zijn Amerikaans') verlegt de focus van

WERELDHEERSCHAPPIJ. DE GESCHIEDENIS VAN EEN IDEE.

Mark Mazower (Atlas Contact, Amsterdam 2013), 493 blz., € 44,95

ideeën van toch vooral Europese individuen en bewegingen naar de opgekomen grootmachten: de Verenigde Staten en de Sovjet-Unie, binnen de context van de Verenigde Naties. Mazower besteedt uitgebreide aandacht aan de Koude Oorlog, het ontstaan van een mondiale economie, de westerse omgang met postkolonialisme, het (militaire) ingrijpen in tweede en derde wereldlanden en meer, en trekt de vergelijking met negentiende-eeuwse ideeën van imperialisme en 'beschavingsdrang'. Hoewel het boek de geschiedenis van een voor velen utopisch visioen

van vreedzame, internationale samenwerking omschrijft, zijn de uitwerkingen van dit idee, zoals Mazower ze beschrijft, behoorlijk ontnuchterend. Zo bestaat zijn op een na laatste hoofdstuk onder andere uit een beschrijving van het falen van de VN tijdens de genociden in Bosnië en Rwanda om aan te geven dat de zogenaamde 'vredesoperatie niet altijd de goede reactie was', en een uiteenzetting waarom internationaal recht nog steeds meer illusie dan werkelijkheid is. De af en toe bijna cynische toon die Mazower hanteert, geeft *Wereldheerschappij* een

wat duister randje. Hiermee zet Mazower mijns inziens een meer realistisch beeld neer van internationale samenwerking, met al haar gebreken, dan veel westerse academische literatuur. Het vijfhonderd pagina's dikke boek is een enorme leesuitdaging, vanwege de overdaad aan namen, plaatsen en gebeurtenissen die elkaar in hoog tempo afwisselen en die door Mazower niet altijd worden toegelicht – vermoedelijk in de veronderstelling dat de lezer wel weet waar het over gaat. Dit maakt het boek ongeschikt voor niet-ingewijden in de moderne geschiedenis en filosofie. Het feit dat er geen duidelijke concluderende paragraaf aan het einde van ieder hoofdstuk zit, maakt dat je jezelf als lezer soms wat verliest in alle details. De enige illustraties in het boek zijn stukken uit primaire bronteksten, zoals een gedeelte van een toespraak van Truman over zijn *Point Four Program*, waarvan sommigen overigens prima geschikt zijn om met leerlingen te bestuderen. Leesvragen die daarbij gesteld zouden kunnen worden zijn bijvoorbeeld: welke ideologie komt in dit stuk naar voren of, in het geval van de net genoemde toespraak, welke kenmerken van containment-politiek zien we hier terug? Alles bij elkaar genomen is *Wereldheerschappij* geen gemakkelijke literatuur en zonder voorkennis is er waarschijnlijk niet doorheen te komen. Mét genoeg kennis van de politieke en maatschappelijke ontwikkelingen van de negentiende en twintigste eeuw echter, geeft dit boek een fantastisch en gedetailleerd overzicht van alle internationale ontwikkelingen vanaf keizer Napoleon tot aan president Obama.

Merith Reinders

BROODNODIGE NUANCE IN DISCUSSIE OVER GEWELD EN RELIGIE

Een vaak gehoorde populistische claim is dat alle religies in essentie een bron zijn van agressie, intolerantie en verdeeldheid. Het is een standpunt dat het zeker sinds 9/11 goed doet. Binnen de hedendaagse geopolitieke spanningen schetsen de gruweldaden van religieuze fundamentalisten namens IS en Boko Haram vrijwel dagelijks een zeer oorlogszuchtig beeld. Wereldreligiedeskundige Karen Armstrong probeert met *In naam van God* echter af te rekenen met het wijdverspreide beeld dat religie de oorzaak is van alle grote oorlogen. In een reis door de tijd neemt ze de lezer mee door de geschiedenis, van de prehistorie tot het heden. Armstrong doet met haar betoog een poging om voor een genuanceerder beeld te zorgen als het gaat om politiek en religie. Ze maakt duidelijk dat de werkelijke redenen voor oorlog doorgaans niet zozeer religieus zijn geweest, maar veelal sociaal, economisch of politiek. Het is volgens Armstrong dan ook onterecht religie tot zondebok te degraderen, zoals de moderne samenleving vaak doet. De neiging tot geweld is in het menselijk brein voorgeprogrammeerd. In de hersenen zit namelijk een deel – door Armstrong ‘het oude brein’ genoemd – waarin geen plaats is voor altruïstische impulsen. Het is sec gericht op individuele overleving, en zou van ons regelrechte moordenaars maken als we in de loop van de tijd niet twee andere hersendelen hadden ontwikkeld. Deze delen – het limbische systeem en de neocortex – stellen ons in staat anderen lief te hebben en primitieve emoties

te onderdrukken. In de loop van de tijd ontwikkelde politieke structuren hebben er echter voor gezorgd dat de gewelddadige natuur van de mens regelmatig in georganiseerde vorm komt bovendrijven. Met de komst van agrarische samenlevingen vanaf 9.000 v.Chr., groeiden namelijk ook de bevolkingsaantallen, en daarmee de hoeveelheden voedsel die nodig waren. Dit leidde vervolgens tot een systeem waarin een kleine groep het overschot kon gebruiken om zichzelf te verrijken, een geweldsmonopolie kon opbouwen en de rest van de bevolking kon domineren. Met het land en de boeren als voornaamste inkomstenbronnen, werden oorlog en systematische onderdrukking voortaan noodzakelijk om de agrarische economie op gang te houden. Om het systeem in stand te houden, nieuw land te veroveren en hongerige nomaden buiten de deur te houden, was dit onvermijdelijk. Het systeem van onderdrukking en oorlog mag dan een zeer negatieve connotatie hebben, het was tegelijkertijd een voorwaarde voor vooruitgang. Zonder een klasse met genoeg tijd om kunsten en wetenschappen te ontwikkelen, waren samenlevingen waarschijnlijk altijd op een primitief niveau blijven steken. Alle premoderne beschavingen hanteerden dan ook hetzelfde systeem van onderdrukking, waarbij het leger steeds verder uitbreidde zodra een staat verder groeide. In tegenstelling tot wat vaak beweerd wordt, stelt Armstrong dat de rol van religie binnen oorlogen bijzonder ambivalent was. Religie vormde het middel bij uitstek om oorlog ►